

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

PORTELL DE MORELLA

ELS PORTS

AJUNTAMENT DE
PORTELL DE MORELLA

INSTITUT CARTOGRÀFIC VALENCIÀ

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Lingüísticotècnics

RECALL I TEXT
Ferran Guardiola Noguera

GRAFISME
Esperança Martínez Molina

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Portell de Morella, 206

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 963 874 023
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Portell de Morella

ISBN: 978-84-482-6136-8

Depòsit legal: V-3052-2016

Impressió: gràfiques **vimar**
Ajuntament de Sagunt • Tel. 96 159 43 30 • Pineda • València

www.avl.gva.es

PORTELL DE MORELLA

Quan els Ports toquen l'Aragó apareix el terme de Portell, que s'estén des del riu de la Cuba –frontera lingüística– fins a la rambla de Sellumbres (l'històric riu de les Truites). Pel mig del terme de 49,7 km², la canal del Barranc Fondo baixa des de la lloma Solta fins a les Clapisses.

Com tots els pobles de la comarca, presenta una orografia accidentada de moles i tossals que dificulten les comunicacions: cal salvar la Cabrella (1.335 metres) per a comunicar-se amb l'Anglesola (en castellà, La Iglesia del Cid) i coronar la Creu del Gelat (1.245 metres), per a arribar a Cinctorres. La carretera nova de Vilafranca passa a 1.200 metres per les Llastres.

El nucli urbà, que es troba a 1.076 metres, s'estén a la vora del barranc de la Font d'Ineso i guarda encara vestigis de les antigues murades, amb plaça de bous inclosa (el Corro). A més hi ha un altre llogaret vora el riu de la Cuba, l'Albereda, que des dels anys seixanta està deshabitat.

L'evolució de la població és paral·lela a la de la comarca. Després de l'Edat Mitjana, en què va patir variacions motivades per malalties i guerres, i una vegada aconseguida la segregació de Morella, el segle XVIII va veure créixer la població, que va assolir a finals del segle XIX la quantitat més alta: 1.067 habitants. Durant el segle XX hi ha hagut una emigració progressiva, a vegades temporal i altres definitiva, cap a Barcelona, en principi, i cap a Castelló, als anys seixanta. Eixe fet va afavorir que la població se situara en 275 habitants en 1995, la quarta part que a l'inici del segle. L'any 2014 hi havia 218 habitants censats, la qual cosa mostra una tendència descendent.

El camp portellà està constituït bàsicament per secà de muntanya (cereals i patates, sobretot), amb xicotetes zones d'horta a la vora dels barrancs de la Cova Antolà i de la Font d'Ineso. També compta amb grans extensions de bosc i de pinar. La vinya i el safrà van desaparèixer al llarg del segle XX, i l'ametler té només una presència simbòlica. Una característica del terme és la gran quantitat de masos espargits per tot arreu, on la vida, esforçada i difícil, ha anat desapareixent durant la segona mitat del segle XX. La recessió econòmica i humana s'ha combatut amb la instal·lació de granges de porcs i amb el reviscolament de la ramaderia ovina.

La indústria tèxtil, tan característica de la comarca, té a Portell una tradició de més d'un centenar d'anys. Va nàixer cap al final del segle XIX. Els tallers es dedicaven quasi exclusivament a la fabricació de faixes, producte que van dur per tot arreu els *faixers* de Portell, venedors de

mocadors i faixes per fires i mercats de tot Espanya. Cap als anys cinquanta, la fabricació artesanal de faixes va evolucionar cap a la producció industrial; mentre que unes fàbriques es traslladaren a Castelló, unes altres s'han mantingut al poble fins a l'actualitat amb una sorprenent espenta.

El topònim *Portell* ve del nom del poble antic, ara dit *Portell el Vell*, que estava situat dalt del port de la Cabrella, en la carretera de l'Anglesola. Esta posició –porta de pas del coll– explica el perquè de la denominació.

ELEMENTS FÍSICS

Orografia

Cingle de les Figueres
Coll de la Creu del Gelat
Cova de les Bruixes
Cova del Perxàs
els Castelletes
la Cogullada
Lloma de la Pallaresa

Lloma del Mas de Toni
Lloma Solta
Racó de l'Eixam
Roca Roja
Serra d'en Bela
Serra de la Creu
Serra del Bovalar

Hidrografia natural

Barranc de la Barcella
Barranc de la Caldereta
Barranc de la Cova Antolà
Barranc de la Font d'Ineso
Barranc de la Llobatera
Barranc de la Rosella
Barranc de la Torreta
Barranc de la Vila
Barranc de les Casetes
Barranc de les Clapisses
Barranc de les Covatelles
Barranc de les Roses
Barranc de les Vinyes
Barranc del Canyamar
Barranc del Catxarro
Barranc del Conill
Barranc del Grevolar
Barranc del Mas de la Fresca
Barranc del Mas de la Serra
Barranc del Mas de Moles
Barranc del Mas de Morers
Barranc del Maset de Marín
Barranc del Maset de
Pataquetes
Barranc del Masico de Coder
Barranc del Turcàs
Barranc Fondo

Barranquet del Mas de
Camanyes
Barranquet del Mas de les
Monges
Font d'Ineso
Font de l'Albereda
Font de la Cova Antolà
Font de la Teuleria
Font de la Torreta
Font de les Clapisses
Font de Marianet
Font de Sant Antoni
Font del Freixinet
Font del Mas Cremat
Font del Mas de Bono
Font del Mas de Ferrers
Font del Mas de Toni
Font del Pas
Font dels Bassiolets
Font dels Donatius
Rambla de Sellumbres
Riu de la Cuba
Toll d'en Drac
Toll de la Borrassa
Toll Negre
Toll Podrit

Hidrografia artificial

Bassa de la Teuleria
Bassa del Mas d'Arnal
Bassa del Mas de la Fresca
Bassa del Mas de Nàsio
Bassa dels Plans

Depòsit
les Basses
Pou del Mas d'Arnal
Povet del Mas de la Serra

PARTIDES I ALTRES LLOCS D'INTERÉS

Partides i paratges

el Canyamar
el Catxarro
el Freixinet
el Frontó
el Grevolar
el Mas Cremat
el Mas d'Arnal
el Mas d'en Bela
el Mas de Blai
el Mas de Bono
el Mas de Camanyes
el Mas de Curolles
el Mas de Ferrers de Baix
el Mas de Ferrers de Dalt
el Mas de la Costera
el Mas de la Fresca
el Mas de la Serra
el Mas de les Llastres
el Mas de les Monges
el Mas de Marianet
el Mas de Moles
el Mas de Montfort
el Mas de Morers
el Mas de Nàsio
el Mas de Palma
el Mas de Ramonico
el Mas de Toni
el Mas de Valentí
el Mas del Rosso

el Maset de Pataquetes
el Masico de Coder
el Masico de la Penya
el Matalap
el Molinet
el Peiró del Mas de Moles
el Petroli
el Pimpollar
el Pla d'en Balaguer
el Puçol
el Solà de la Pastera
el Tancat de la Fabana
el Toll Negre
el Xumador
els Collets
els Donatius
els Dos Rius
els Pereagustins de Baix
els Pereagustins de Dalt
els Plans
els Saulons
els Vinyals
la Bassa de la Teuleria
la Bassa del Prat
la Cabrella
la Caldereta
la Costera del Pont
la Cova de la Llenya
la Fabana

la Foia del Pi
la Foieta d'en Frau
la Foradada
la Pallaresa
la Pataquera
la Rosella
la Teuleria
la Torreta
la Volta de la Rambla
la Voltassa
les Alberedes
les Artigues
les Calçades

les Casetes
les Clapisses
les Covatelles
les Deveses
les Emportelles
les Llastres
les Ombries
les Ramones
les Sortanelles
les Tancades
les Vinyes
Montllober
Racó de les Agrelles

Altres llocs d'interés

Assester de la Lloma Solta
Assester de les Artigues
Assester de les Llastres
Assester del Mas de Bono
Assester del Mas de Ferrers de Baix
Assester del Mas de Ferrers de Dalt
Assester dels Plans
Berenador dels Donatius
Creu de l'Ombria
Creu de les Artigues
Creu del Corral Nou
Creu del Gelat

el Fossar
el Molinet
Ermita de la Mare de Déu de la Font
Ermita de Sant Marc
Granja del Mas d'Arnal
Molí d'Arnes
Molí de Piquer
Peiró del Mas de Moles
Pi de Marianet
Voladors de la Cabrella
Voladors de la Lloma Solta
Voladors del Masico de la Penya

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Casa Nova del Rosso
Corral d'Antònia
Corral de la Fabana
Corral de la Solana
Corral de les Malladetes
Corral de les Ramones

Corral de Toni
Corral dels Vilars
Corral Nou
Corral Roig
els Pereagustins de Baix
els Pereagustins de Dalt

l'Albereda
la Torreta
Mas Cremat
Mas d'Arnal
Mas d'en Bela de Baix
Mas d'en Bela de Dalt
Mas de Blai
Mas de Bono
Mas de Camanyes
Mas de Curolles
Mas de Ferrers de Baix
Mas de Ferrers de Dalt
Mas de Guimerà
Mas de la Costera
Mas de la Fresca
Mas de la Pallaresa
Mas de la Serra
Mas de la Torreta
Mas de les Casetes de Baix
Mas de les Casetes de Dalt
Mas de les Llastres

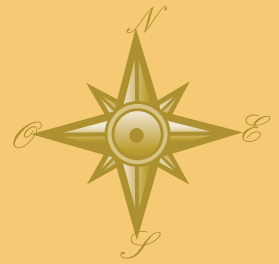
Mas de les Monges
Mas de Marianet
Mas de Moles
Mas de Montfort
Mas de Morers
Mas de Nàsio
Mas de Palma
Mas de Ramonico
Mas de Toni
Mas de Valentí
Mas del Regall
Mas del Rosso
Maset Assolat
Maset de Gastra
Maset de les Covatelles
Maset de Pataquetes
Maset del Turcàs
Masico de la Penya
Masico del Tordo
Portell de Morella

Vies de comunicació

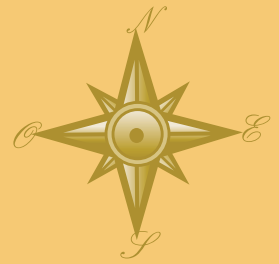
Assagador de la Creu de les
Artigues
Assagador de la Mata a
Vilafranca
Assagador de les Emportelles
Assagador dels Bassis
Assagador dels Plans
Camí de Cantavella
Camí de Cinctorres a
Cantavella
Camí de Cinctorres
Camí de l'Albereda
Camí de La Cuba
Camí de la Teulera
Camí de Vilafranca
Camí del Conill
Camí del Mas de Blai

Camí dels Donatius
Camí Rural de Portell a la Cuba
Camí Rural de Vilafranca
Camí Vell de Castellfort
Carretera de Cinctorres
Carretera de l'Anglesola
Pista de la Roca Parda
Pista de les Clapisses
Pista del Grevolar
Pista del Mas d'en Bela
Pista del Mas d'Osset
Pista del Mas de la Fresca
Pista del Mas de les Casetes
Pista del Masico
Pista del Petroli
Pont de la Rambla
Pont de les Calçades

Elements físics

Partides i altres llocs d'interès

Presència humana

